

Lăsatul Cultural

A r a d.

GAZETA

ANTI-REVIZIONISTĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARAD, STR. NICU STEJĂREL 3.

ORGAN DE DOCUMENTARE
APARE SĂPTĂMĂNAL

REDACTOR ȘI EDITOR
ISAIA TOLAN

După bestialul atentat dela Marsilia

Banditeștile uneltiri în contra păcii cari s'au dat în vileag prin crimele mai presus de'nchipuire dela Marsilia, au strâns a niciodată rândurile întregii umi doritoare de pace, ca să lea avertisment uneltitorilor revizionişti că a fost prea de tolu uli destul ceea ce au îndrăz-uit până acum.

Inmormântarea de Joi a re- elui Alexandru, mai mișcă- bare decât toate funeraliile la cari i-a fost dat s'asiste lumii noastre postbelice, a fost mai mult decât un prinos monarhu- li martir, a fost o demonstra- re ca niciodată pân'acum im- pretriva celor ce uneltesc în contra păcii Europei.

Alături de capii și de condu- torii militari și politici ai a- stuiilor mai apropiați ai Iugo- slaviei, alături de capii și con-ducătorii aliaților mai noi din Mtelegerea Balcanică, au fost șlo, la Belgrad, în chip de-a-onstrativ, trimișii speciali ai lcaliei, ai Germaniei, ai Bulga- i, ai Austriei, — și dacă după cercarea câtorva ziare de-a- nesteca în crimele celor dela ankapuszta și pe Germania și Bulgaria, demonstrația a- asta a Germaniei și-a Bul- riei oficiale a fost pe deplin tisfăcătoare, demonstrația I- eiei a fost în schimb de-a- eptul măgulitoare, după ce s'a- tut vedea că trăgătorii sfori- pe cari au jucat marione- e demente dela Iankapuszta- făcut toate înscenările ca să- plice 'n crimele lor și pe Ita- fascistă, și s'o prezinte prin- să ca desolidarizată de lu- a care demonstrează 'n con- dușmanilor păcii, ba chiar una ce-ar certa și ar averti- în stil budapestan pe cei ce- ită să stabilească răspunde- . Gestului italian dela tran- rtarea osămintelor regelui rtrir în Iugoslavia (escortarea de către flota Italiei), apoi- iterii reprezentanților spe- i la funeralii, i-a urmat Vi- arestarea la Torino a ca- ui bandiților, a lui Pavelici.

toate-acestea solidarizări- eciabile cu păstrătorii orân- rilor fixate prin tratatele de- e, mai cu seamă după ce- e că acei cari manevrau pe- atatori au dat la doi dintre- șapoarte italiene false, cu- falsă a punctului italian- rontieră Chiasso, și că anu-

mite oficine de propagandă au umplut mereu lumea în zilele din urmă cu știri despre de- monstrații sârbești în contra Italiei, scornite pentru stricarea reconciliatelor raporturi italo- iugoslave și a provoca o soli- darizare a Italiei cu Ungaria, care 'n chip demonstrativ și-a trimis pe șeful guvernului ei,

Au fost arestați și capii bandei

Străduințele politice pentru des- curcarea firelor complotului unel- tit în contra păcii Europei au o- juns Vineri la punctul cel mai interesant.

Capul bandei teroriste, d-ru Pavelici, fusese semnalat în Ita- lia, unde s'a refugiat pe neștiute, și la cerea poliției franceze a fost arestat, urmând să fie predat în momentele când scriem acestea autorităților franceze.

Sunt arestați deci pân'acum: Capul de bandă Pavelici.

Subșeful său Quaternik (Kra- mer), acela care comanda echipa atentatorilor și care li-a dat pa- șapoartele, instrucțiile și celelalte. Mio Kraij alias Malni, alias Chai- ny, alias Szilni, acela care secundase la Marsilia pe atentatorul mace- donean Vlada Gheorghieff, și după ce a fost arestat în pă- durea dela Fontainebleau și-a reușit să evadeze, a fost găsit în

Constatările anchetei

S'au stabilit până astăzi următoarele:

Atentatorul Vlada Gheorghieff, din organizația macedoneană dușmană guver- nului bulgar actual, a făcut parte din banda teroristă dela Iankapuszta, precum a mărturisit-o și soția sa însăși, și a plecat la Marsilia di- rect de acolo, cu pașaport unguresc, schimbat la Lo- zana cu unul fals.

Pospișil și Raifici au mărturisit atât la poliție cât și la parchet, că veneau dela Iankapuszta, că au avut pa- șapoarte ungurești, și că la Lozana un ungur li-a schimbat pașapoartele cu altele false.

Din mărturisirile fostei a- mante a lui Percec, capul

pe d. Gömbös, în ziua demon- strației pacifice dela Belgrad, ca să umble după potcoave de cai morți la Varșovia.

Subliniem acestea cu satisfac- ția că uneltitorii 'n contra păcii n'au izbutit prin infernalele lor provocări decât să se izoleze și mai mult, până vor cădea definitiv cu botul pe labe.

podul unei case din Melun, unde se refugiasse.

Pospișil alias Novak și Raifici alias Beneș, cari omean însărci- narea să atenteze la Paris, dacă atentatul dela Marsilia n'ar fi izbutit, și au fost arestați la Thonon, în orașul de graniță unde Liga Revizionistă moghlară a ținut în Sept. 1933 un congres iredentist în asociație cu Liga Drepturilor Omului.

În urma acestor arestări și 'n urma declarațiilor făcute de are- stații anchetați până acum și re- petate la parchet din Marsilia, descurcarea firelor complotului a progresat în așa de mare mă- sură, încât conferința de Vineri dela Budapesta a miniștrilor de externe din Mica Antantă și din Blocul Balcanic a putut să tragă concluzii și să ia măsuri, iar gu- vernul iugoslav s'a văzut nevoit să adreseze Ungariei o notă di- plomatică.

bandei dela Iankapuszta, s'a stabilit că teroriștii au fost instruiți acolo de ofițeri un- guri. Au fost identificați până acum o jumătate de duzină dintre acești instruc- tori.

S'a stabilit deasemenea că guvernul maghiar a trebuit să aibă deplină cunoștință despre cele ce se pregăteau la Iankapuszta, deoarece i s'a atras atenția încă din a- nul trecut, iar în primăvara acestui an i-a fost pretinsă formal dizolvarea taberei. Le- gațiile maghiare au dat co- municate afirmând că dizol- varea taberei s'a întâmplat în Martie, după altele în Aprilie. Se constată însă că atentatorii au plecat la Mar- silia tot dela Iankapuszta.

Să se ia măsuri!

E de 'nțeles că hotărârile ce s'au luat în conferința de Vineri dela Belgrad pentru stârpirea focarelor de zarvă ale revizio- niștilor, își vor avea efectul cu- venit. Acei cari au făcut din banditisme armă politică, vor avea să fie puși cu botul pe labe, așa cum demult trebuia.

Alăta însă nu este de-ajuns.

Paralel cu purificarea ce tre- buie făcută în Ungaria sau aiurea, este imperios necesară o puri- ficare la noi acasă. Aftitudinea ce-au luat-o și cu prilejul crime- lor dela Marsilia instigatorii re- vizioniștii dela noi, a dovedit că toleranța țării românești a 'ntre- cut limita. De 12 zile în șir zia- rele maghiare dela noi nu fac alta decât să reproducă pe pa- gini întregi, cu cele mai bleste- mate titluri și litere, toate în- drăznelile presei din Budapesta, prezintându-le ca telegrame dela Londra, Roma sau Berlin, și ca voci din presa engleză, italiană sau germană. Toate insultele câte le-a știut debita la adresa Fran- ței sau Cehoslovaciei presa bu- dapestană, pentru că s'au publicat în ziarele din Paris și din Praga declarațiile atentatorilor despre cărdășia lor cu Ungaria, s'a putut reproduce în presa maghiară dela noi, uneori ca voci din presa engleză, italiană sau ger- mană, alături adăuse la ceea ce pretindeau că s telegrame dela Londra, Roma, Berlin sau chiar dela Paris.

Nu este deci nicio mirare că au îndrăznit să scrie astfel și ziarele budapestane admise 'n România: «Magyar Hirlap», «Uj- ság», «Hétfői Napló», după ce-au văzut ce și pot permite ziarele cari apar aici.

Toleranța aceasta nebunească trebuie să ia odată sfârșit. Pen- trucă îndrăzneala nu se oprește niciodată la primul pas. Alături de cutezanțele acestea 'n legă- tură cu atentatul, ziarele bu- dapestane admise 'n România au cutezat să scrie săptămâna a- ceasta în felul în care arătăm în altă parte că s'a scris în «Magyar Hirlap» despre Arad, sau în felul în care arătăm în articolul «Aniversarea regentului Horthy» că a scris ziarul «Ujság».

În timp ce ziarele budapestane admise 'n România se dedau la cutezanțele acestea, în vitrinele

din Ardeal se lăfăiește în edi- fie ieftină, adevă de propagandă, o traducere ungurescă: «Mi lesz holnap», a ultimului roman al lui H. G. Wells, în care se spune la pag. 89 că tratatul de pace dela Versailles e «pepiniera ca- tastrofelor», la pagina 92 că ho- tarele pe cari le garantează Liga Națiunilor «au fost desemnate în chip extraordinar de rău», la pag. 94 că din tratatele de pace a ieșit «o Ungarie ciuntită și-o Ro- mânia întregită, pentru că să în- carce și să complice chestiile o- menirii cu suveranitatea lor», iar în paginile 202—209 se descrie retrospectiv un viitor război al Ungariei cu România, cu Ceho- slovacia și cu Jugoslavia, închi- puit favorabil Ungariei și termi- nat cu o pace care lasă 'n mână fiecăruia ceea ce a putut cuceri.

De cărți ca aceasta gem lib- răriile și chioșcurile dela noi, — poate pentru că avea cineva mare nevoie să mai dovedească în fo- losul importatorilor minoritari dela «Slova» că n'a avut drep- tate d. Eckhardt să spună la Ge- neva că interzicem importul de cărți budapestane «științifice».

Nici ca glumă nici ca ne-glumă indolența aceasta nu mai poate fi tolerată. Ziarul «Curentul» a arătat ieri că 'ntr'o parte a Să- cuiunii s'au produs mișcări per- iculoase. Ni-a fost destul acest avertisment. Nu ne putem mul- țumi că se iau măsuri polițienești față de niște victime ale instiga- ției budapestane, când instigatorii sunt lăsați să-și continue opera blestemată.

Cerem deci cu toată insistența să se purifice librăriile și chioș- curile de tot ce au ațăfător, să se oprească importul de tipări- turi și de ziare incendiare, pen- trucă o simplă confiscare care e urmată a doua zi de-o recidivă nu e de ajuns, și cerem să nu se admită publicarea în ziarele maghiare dela noi a niciunei te- legrame «londoneze», «parisiene» «berlineze», etc., decât dacă re- dacția respectivă dovedește la cenzură cu originalul dela poștă sursa telegramelor ce le publică. Nădăjduim de-aseemenea că vor fi supuse altui regim decât până acum și îndrăznelile redacționale ale acestor gazete. Pentru că vrem să știm că suntem în sfâr- șit în țara românească, și nu pe-aproape de Budapesta sau de Jankapuszta.

Presă budapestană și atentatul

Hazurile unei țări incendiare

Prinși cu mâja 'n sac, incendiarii dela Budapesta mai au încă poftă să rădă. Ziarele lor publică caricaturi ca bunăoară acestea:

În «Pesti Hirlap» din 17 crt. s'a publicat un clișeu reprezentând două rațe sălbatice (rață, pe ungurește, mai înseamnă și știre de domeniul fanteziei — aluzie la «netemeinicia» știrilor despre complicitatea Ungariei cu atentatorii dela Marsilia). Una dintre cele două rațe are inscripția: Prágalom (râgalom înseamnă pe ungurește minciună; i s'a pus înainte litera P, ca aluzie la Praga, acuzată de presa maghiară că răspândește știri mincinoase). A doua rață — care vrea să fie marele publicist francez Pertinax — e numită «Impertinax». Adecă e impertinent cine desvăluie ca Pertinax ceea ce a fost la Jankapuszta!

În «Magyarság» din 16 crt. e un clișeu reprezentând un zbor în stratosferă al d-lui Beneș, care

atârnă de-un balon de «calomnii» ce se sparge.

A doua sau a treia zi după atentatul dela Marsilia s'a publicat în «Magyarság» un clișeu cu legenda «Umbra Trianonului», înfățișând harta Ungariei-Mari și pe ea o cruce care-și proiectează umbra peste cele patru provincii maghiare pierdute: Ardealul, Croația, Slovacia, Burgenlandul. Clișeul incendiar n'are nicio explicație, deoarece a fost dată cu vârf într'un articol din corpul ziarului, în care omorirea regelui Alexandru era prezentată ca o consecință firească a tratatului de pace!

În «Uj Magyaršag» din 16 Oct. este un clișeu al Ungariei trianonice (în alb) încadrată de Ungaria-Mare (în negru). Peste ținuturile deslipite de Ungaria e scris: «Minciună, calomnie». Negrul provinciilor pierdute e cernela ce se scurge din călimara lui Pertinax, care călărește pe un leu cehoslovac.

Demență recurentă.

Faimoasa gazetă iredentistă «Magyarság» a închinat la 16 crt. un articol de două coloane și mai bine al directorului său Alex. Pelhő, Marelui Otrăvitor.

«Marele Otrăvitor» e d. Eduard Beneș. Dacă nu se ducea d-sa la Paris a doua zi după atentatul dela Marsilia, «ca să-și bată capul dimpreună cu compariții săi francezi cari bat aceeași strună, că oare ce folos s'ar putea realiza din sângele ce se evaporază al bietelor victime», atentatul dela Marsilia rămânea fără urmări pentru Europa. Fiindcă: «Autoritățile sârbești și franceze poate nici nu s'au gândit, ce sângeros circuit se poate face din linia 'n zig-zag a peregrinărilor atentatorilor». A apărut însă «cu zâmbet de Lucifer Marele Șoptitor», «a făcut o mică aluzie la Jankapuszta, la grupul din Ungaria al emigranților croați, la sunetul unguresc al numelui unuia dintre atentatori, la pașapoartele fabricate afirmativ la Budapesta». Și gata a fost «scandalul european». «N'a trebuit decât să-i pună nișel cu creștetu 'n jos pe balicli dia Franța».

În cele ce urmează e vorba de compromiterea în fața lumii întregi «a cinstei maghiare pe care pân' acuma am păstrat-o și am ținut-o nepătată de-asupra murdăriei moralei din Balcani și din Praga». Apoi de încercarea de a face din ofișerii maghiari «niște bandiți de drumul mare».

Partea aceasta a scandalosului articol — se va vedea mai la vale de ce-l numim așa — se cuvine reprodușă:

«Se amintesc nume (de ofișeri maghiari — n. tr.), cari nu au stăpân. SAU DACĂ SUNT, sunt tot așa de nepătați de acest murdar curent, (e vorba de curentul «calomniilor» la adresa ungușilor, — n. tr.), sau de sângele vărsat deunăzi, precum e nepătată de trădare sau de lașitate (ohoh! — n. tr.) magnificența spa-dei maghiare».

Să reținem din această bombastică frază atât cât trebuie: cele trei cuvinte subliniate. *Va să zică — totuși — numele de ofișeri maghiari ce s'au citat în legătură cu bandiții dela Jankapuszta nu-s fictive!*

În restul articolului se vorbește despre d. Beneș astfel:

«Haidem la Liga Nașionilor — săsăite Șarpele».

«Ministrul de externe al pân-dei și al măsluirilor de cărși, diplomatul cel mai agil și cel mai negru al Europei, Machiavelli de buzunar, Eduard Beneș».

«La un lucru nu s'a gândit acest putred și scornitor Tausendmeister — și urmează lucrul la care nu s'a gândit d. Beneș: că «privirea cezariană a lui Mussolini va vedea prin gratiile mișeleștei pânze de paiangen și va izbi cu un singur gest în capcana isteț făurită», și că gentălmenii Angliei îl vor pune de-aseenea la punct».

Trecând peste încercarea aceasta de-a asocia pe ducele Mussolini și pe «gentălmenii Angliei» la complicitățile atentatului, să reținem ultimele cutezanțe adresate de directorul lui «Magyarság» dlui Beneș:

«Il numește de încheiere «șeșător de 'nșelăciuni, dușmanul cel mai mare al păcii Europei, stătuia vie a necinștei, colosul calomnierii, laborantul cel mai hotărât și mai isteț al bandei care a complotat ca să nimicească Europa.»

Așa se poate scrie despre un ministru de externe care veghiază la menținerea păcii, într'o țară care are să se disculpe de cea mai grozavă dintre acuzațiile ce se poț aduce unui stat pretins civilizată.

Și-au pierdut oamenii această mințile?

Tot căsătoriile mixte!

«Magyarság», «Uj Magyaršag» și alte ziare budapestane au publicat la 13 crt., ca emanată dela «British United Press» și ca datată dela Zagreb, știrea că, la o singură casă din Iugoslavia nu va fi doliu pentru regele martir Alexandru: la casa văduvei sexagenare a lui Ștefan Radici, unde 'n locul drapelului de doliu și al portretului regelui se va așșa ca la fiecare manifestație iugoslavă portretul lui Radici. Văduva fostului președinte al autonomiștilor croați va plăti și de astădată amenda de patru lire sterline, ca după fiecare infracțiune a sa de felul acesta.

Se pare că profecția s'a adeverit. «Temesvarer Zeitung» din 16 crt., publică o telegramă din Londra, în care se spune că văduva lui Radici a fost arestată pentru că în loc să participe la doliul țării, a pus în fereastră prăvăliei sale portretul încadrat în doliu al lui Ștefan Radici.

Dupăce confratele Miciora ne-a informat prin articolul ce i l-am reproduș în numărul trecut, că negustoreasa Radici nu-i nici sârboaică, nici croată, nici slovenă, știrile de mai sus nu pot să surprindă pe nimeni.

Ce spune un emigrant croat dela Budapesta

Un emigrant croat dela Budapesta, Cornel Battorych, a publicat în numărul dela 13 Oct. al lui «Magyarság» un articol intitulat «Soarele apune într'un lac de sânge...», vorbind, firește, despre asasinatul dela Marsilia.

Inceputul articolului e acesta: «Am venit să-l îngrop, nu să-l cârtesc pe regele Alexandru. Aș putea să triumfiez, căci doar în articolele mele (din «Magyarság», — n. trad.) a planat mereu presimțirea tragicului sfârșit, dar n'ar fi cavaleresc să scriu pe acest ton lângă osemintele unui bărbat regesc care a murit eroic. Regele Alexandru, ca atâția conducători din istoria mondială, a provocat împotriva sa destinul, și destinul s'a dovedit mai puternic decât el.»

Face apoi un istoric al stărilor iugoslave, ca să ajungă la dictatură și să poată scrie că:

«Ulterior trebuie să dau dreptate regelui Alexandru: Iugoslavia nu se mai putea într'adevăr menține decât prin dictatură.»

Dela aceasta, d. Battorych ajunge la 'ncheierea: că sfârșitul regelui Alexandru înseamnă sfârșitul dictaturii, «iar dacă lichidarea dictaturii s'a 'nceput, se începe cu ea — după ziarele engleze — și lichidarea țării.»

Să se noteze acest «după ziarele engleze», pentru că ceea ce a scris aci 'n concluzie emigrantul croat Battorych, **au scris-o, tot după ziarele engleze», și ziarele maghiare din Arad și din restul Ardealului**, în chip de telegramă «dela Londra». De prisos să spunem că-i vorba de o ineptie scrisă în redacțiile budapestane și atribuită «presei engleze».

Din articolul lui Battorych se cuvine să mai reținem următorul pasaj:

«În timp ce dictatura n'a putut să prezinte în politica internă niciun succes, în cea externă a îngrămădit în anii din urmă succese peste succese. Situația politică favorabilă a lumii și-a avut în orice caz partea sa mare în aceasta, dar e și rezultatul capacității regelui Alexandru. Regele s'a dovedit cel mai bun diplomat al țării, înființarea blocului balcanic bunăoară este fapta personală a regelui. A luat parte

foarte activ și cu mult simț și la înbunătățirea treptată a relațiilor sârbo-bulgare. E o tragedie și în aceea că a trebuit să cadă victimă salvelor atentatorului — și anume dimpreună cu acel bărbat care a reprezentat între francezi, sperăm că cel din urmă, spiritul războiului — tocmai după vizita dela Sofia, cu prilejul căreia regele și-a împlinit noi lăuri în cununa sa, și în ajunul călătoriei la Paris, care după declarația dată de Barthou ziarului «Vreme» din Belgrad făgăduia noi izbâzi.»

Recunoașterea aceasta a emigrantului croat dela Budapesta e mai mult decât o indicație a locului unde trebuiesc căutați îndemnătorii atentatorilor.

...și o contesă

Sub titlul: «Fantazia lui Pertinax», s'a publicat în «Pesti Hirlap» din 17 crt. o telegramă din Londra dela 16 crt., a Ag. teleg. mag., în care se arată că «Daily Telegraph» reproduce amănunțit destăinuirile lui «Excelsior» despre tabăra dela Jankapuszta, și vorbește despre o contesă maghiară care și-a dat toată averea pentru scopurile acestei tabere.

«Pertinax minte iarăși»

«Pesti Hirlap» din 14 crt. a publicat sub titlul acesta o telegramă din Paris, în care se spune că publicistul francez Pertinax amintește scriind despre atentatorii dela Jankapuszta, că Budapesta-i în recidivă, deoarece s'au falsificat acolo nepedepsit(?) franci francezi, și s'au importat arme clandestin.

Semnul de întrebare după cuvântul «nepedepsit» e al gazetei budapestane. Sunt totuși modești oamenii aceștia dela oficiosul Ligii Revizioniste. Ar fi putut să mai pună un semn de întrebare și după chestia cu contrabandele de arme.

Intărirea posturilor iugoslave d granița ungară

«Agenția «Havas» a anunțat din Belgrad la 17 crt. următoarele:

«La frontiera ungaro-iugoslavă s'au luat măsurile de siguranță. Pichetele de gră-

Bibliografi

Profesorul Anton Horger d Universitatea din Seghedin a ș zilele acestea de sub lipar mare volum tratând despre opt dialecte ungurești: «Agyar nyelvjárások». Ziarele cari spicuim această știre, nu spun editura și locul unde-a rul lucrarea. O recomandăm cetăților români, deoarece lectologia maghiară ne poate zerva multe surprize interesante (Unele le am semnalat la șitul lui Aprilie sau la începutul lui Mai 1933, într'un foileton «Cuvântul» referitor la dialecta așa-zis poalojesc dela nord Budapesta și de Agria, de urme ale expansiunii românești din acele ținuturi).

Numărul depe Octombrie al revistei «Nagy Magyarorszag» (organul Asociației Naționale Maghiare, aceea care a pârât mânia la Geneva pe chestia turburărilor provocate de un la Cornești cu prilejul manifestărilor antirevizioniste din Turda, și care a adus lumina cută la Budapesta echipa de lamentari și ziaristi francezi d-lui Soulier, conține următoarele: Dare de seamă despre lătorii la Budapesta a oaspeților francezi, răspunsul României la Liga Nașionilor în chestia burărilor dela Cornești, un col al lui Leonidas Sterio d organizațiile nașionaliste din tele succesoare, și unul al tistului francez Henri Pottitulat: «Barthou și războiul».

În «Uj Magyaršag» din 14 crt. s'au publicat la știri dacionale următoarele: «Se interesează mulți dșul serviciilor săcul dela și întreabă, cum l-ar putea După informașionile noastre prezentatule dela Budapesta «Székely Alkalmazottak este Bakó Domokos, care mește micul abonament pengő».

Ludovic Reszegi a publicat cum la Budapesta o carte lăată: «Stema României și înțele daco-romane» («Romcimere és a dăkoromán vések»).

«Pesti Hirlap» din 17 crt. face următorul rezumat: «Autorul arată în studiul că atunci când s'a făcut la noua stemă a României, n'a fost făcută pe baza ratei istorii și a dreptului, scop ascuns, ascunzând în năzuințele dacoromane. A putut întâmpla că în stema valahe unificate s'a dat stemei valahe, deși leul este ma cumanilor iar cumaniul fost niciodată supuși români Ludovic Reszegi face analiza guraticelor părți din stema nă o largă introducere istorică».

«nicerl au fost întărite. Contrar unor svonau au circulat în strălănu se semnaleză n incident dealungul fr rei ungaro-iugoslave».

JANKAPUSZTA

E dovedit astăzi cu toată prisosința că bestiile cari au fost puse să atenteze la Marsilia împotriva orânduiri create de dreptatea immanentă prin tratatele de pace, au plecat acolo, cu pașapoarte ungurești, din Ungaria, din lagărul de teroriști dela Jankapuszta, unde nu numai că guvernul maghiar a știut cu ce se îndeletnicesc, ci a lăsat — ca să zicem așa — să i instruiască 'n banditisme ofițeri ungurești.

Se știe astăzi îndeobște — după avroape două săptămâni de când numele acesta trece cu oroare și cu scârbă din gură în gură — ce este Jankapuszta. Ii vom închina totuși această pagină, pentru că atâtă cât se știe nu-i de ajuns. Jankapuszta nu e una. Granițele ungurești sunt pline de astfel de ferme și conace banditizate, militarizate, și dacă cea de lângă Nagykanizsa le-a 'ntrecut în faimă 'ntunecându-le, este pentru că acesta i-a fost rostul, ca una ce putea să fie mai lesne declarată fără legături cu Ungaria oficială. Urmărind deci ceea ce se va mai afla despre această Jankapuszta de lângă Nagykanizsa, să ne gândim mereu la celelalte, din tot lungul granițelor Ungariei „apărătoare a civilizației”.

Destăinuirile de-acum un deceniu și mai bine ale lui „Bécsi Magyar Hirlap”

Ziarul „Bécsi Magyar Hirlap” dela Viena (dispărut acum vreo 12 ani) a atras de cu bună vreme atenția — păcat că fără să se fi luat vre-o măsură, atunci când era cu pulință — asupra sistemului inaugurat de Ungaria hortistă pentru deșurarea clauzelor tratatului de pace privitoare la contingentul armatei ungurești. Precum a arătat — cu liste și cu alte documente — acest ziar

al emigranților maghiari, Ungaria hortistă și-a căpșuit încă dela început oficiile publice cu foști combatanți plasați în aceste slujbe ierarhice, și încă de atunci a inaugurat fermele date prin așa-zisă reformă agrară (singura reformă agrară cunoscută 'n țara latifundurilor) unor grupe de „viteji” organizate ierarhic, cu comandanți și cu unități travestite 'n muncitori agricoli.

Se-a recunoscut la 1925 așa-zisul sediu al vitejilor

La 29 Iunie 1925 s'a publicat ziarul „Cuvântul” următorul din de zi ajuns la cunoștința autorităților noastre, dat de șeful atunci al honvezilor, adică al armatei regulate, generalul Paul Nagy, cătră membrii așa-zisului Sediului Vitejesc:

„Ordonăm ca toți ofițerii activi și de rezervă, precum și reangajații, cari au obținut la căpitania suverană a Sediului Vitejesc atribuții, să înceapă imediat instrucția militară cea mai esvârșită, îndeosebi în adănuirea armelor, grenadelor de luptă și mitralierelor. În caz de nevoie armamentul necesar se va pune la dispoziție, în mod cu totul confidential, dela armata de infanterie „Francisc Iosif” din str. Iloj 9.

„Fiecare proprietar de teren vitejesc va raporta activul personalului său acestui comandament, unde primi recipisă pentru dăcarea efectelor necesare”.

Adnotând acest ordina cu explicații referitoare la sediul vitejesc la împroprietărirea membrilor am arătat în numărul amintit „Cuvântului” că fermele date vitejilor pentru a se constitui 'n terenul lor în unități militare organizate, sunt latifundii de 500—1000 de iugă, suficiente pentru a întreține și a masca identitatea întreprinde-

Del dela Sediul Vitejesc au avut imprudența să desminte (vezi

Amestecul faimoasei „Move”

«Pesti Hirlap» din 17 crt. publică următoarea telegramă din Praga, dela 16 Oct. a Agenției telegrafice maghiare:

«Ediția de seara a lui «Cesko Slovo» se ocupă pe întreagă pagină întâia de fondul atentatului dela Marsilia. După acest ziar, oricine a voit să facă în statele succesoare operă destructivă, fie prin presă, fie prin spionaj sau atentate, a căpșat întodeauna dela unguri bani, muniții, pașapoarte. Ungurii au în acest scop o organizație specială, pe „Move”. În cadrele lui «Move», ai cărei membri sunt legați sub pedeapsă mortală printr'o disciplină de fier, sunt subsecții pentru diversele țări. Secții separate lucrează cu Iehlicska (șeful așa-zisului «comitet național slovac», alcătuit dintr'o semiduzină de slovaci expatriați sau din inși cari s'au descoperit slovaci peste noapte, — n. tr.), apoi în Burgenland, în Ardeal, în Iugoslavia. De ultima ținea macedonean VMRO și croata Ustașa, și din acestea au ieșit atentatorii dela Marsilia, cari au fost instruiți de ofițerii membri ai lui «Move». Ziarul constată că la Jankapuszta era

Revelațiile unui croat american fugit dela Jankapuszta

În August anul trecut s'a refugiat dela Jankapuszta în România un celățean american, de origine slavă dela Sân-Nicolaul-Mare din Bănat, Milain M. Stelin, și a făcut d-lui Sever Ghifulescu, redactorul din Timișoara al ziarului „Universul”, declarații senzaționale despre complicitatea Ungariei cu croații și despre lucrurile dela Jankapuszta, — apărute 'n „Universul”, din 31 August 1933 și reproduse în „Universul” din 20 Oct. crt.

D. Stelin, casier de bancă la New-York, ajunsese la New-York în legătură strănse cu emigranțul croat Ștefan Kresici, care redactează acolo ziarul „Hrvatska Danica”, și a fost astfel inițiat în multe secrete ale organizației croate. Pănuind apoi să facă o călătorie la ai săi la Sân-Nicolaul-Mare, d. Stelin a fost însărcinat de Kresici să treacă pela emigranții croați din Viena și din Ungaria, ca să le ducă instrucții. Ajuns între croații din publicistica dela Viena, cari dimpreună cu unii ziaristi maghiari de-acolo alimentează presa europeană cu știri revizioniste, i s'a destăinuit între altele că furnitura clandestină de arme confiscată la St. Gotthard, a ajuns în cea mai mare parte în Ungaria.

Dela Viena a trecut în Ungaria, la teroriștii dela Jankapuszta. După câteva zile a plecat apoi spre România. La Sân-Nicolaul-Mare a căpșat o telegramă dela șeful bandei din Jankapuszta, Persec alias Horvath, ca să vină imediat să se vadă cu el. Fiindcă nu s'a executat îndată, a mai căpșat și o scrisoare în acest sens. Ducându-se la exhibițiile cercetășești dela Gödöllő, Stelin a dat

un întreg arsenal de muniții și explozibile. Citează cartea emigrantei croate Ielka Bogorelev, care s'a refugiat dela Jankapuszta 'napoi în Iugoslavia și a descris stările de-acolo. Reiese din cartea ei, că teroristul Persec era în nemijlocită legătură cu ministerul de externe maghiar, și 'n special cu contele Kimet-Ladin. Legătura aceasta dovedește că Ungaria oficială știa despre activitatea grupului lui Persec, și o sprijinea pe teritoriul ei, deci este direct răspunzătoare pentru atentat. Macedoneana VMRO s'a bucurat deasemenea de-un accentuat sprijin în Ungaria, și avea la Budapesta un adevărat consul; cel din vremea din urmă se numea Kelemen Georgiev. E absolut sigur că acest cuib de bandiți, care primejduiește pacea și liniștea întregii Europe, nu va mai fi tolerat. Guvernului maghiar i se va aduce la cunoștință în chip categoric, că e timpul să pună hotărât capăt gangsteriei acesteia».

Rezumatul acesta e dat de „Pesti Hirlap” fără niciun comentariu, sub titlul: «Atacul calomnios al lui Cesko Slovo».

o fugă la Jankapuszta. Horvath, informat de croații dela Viena că Stelin a adus din America bani pe seama organizației și nu vrea să-i dea, l-a maltratat cumplit și l-a închis într'un conac, de unde a evadat după patru zile și s'a plâns autorităților militare maghiare, cari au raportat imediat la Budapesta. Drept răspuns, dela siguranța din capitala Ungariei au sosit imediat doi inspectori cari au cerut obișnuitele scuze și au restituit dlui Stelin toate actele și valorile sechestrate de Horvath; iar ca să nu se facă vâlvă, cercetările au continuat la Nagy-Kanizsa.

Acestea s'au întâmplat astavară a fost anul. Iar acum guvernul maghiar dă prin legățile sale comunicate, că n'a aflat despre lagărul dela Jankapuszta decât astă primăvară, în Martie, când atrăgându-i guvernul iugoslav atenția asupra acestui lagăr, l-a dizolvat imediat.

Sic!
Să dăm însă cuvântul d-lui Stelin, ca să descrie lucrurile ce le a văzut la Jankapuszta.

Cilăm:
„În clădirile unei fabrici de spirit, ce nu mai funcționează de mult și pare părăsită, se găsesc depozitate mari cantități de arme militare, mitraliere mai cu seamă, granate, bombe, etc., destinate teroriștilor și revoluționarilor croați. În pivnițele fabricii sunt apoi instalate câteva ateliere pentru reparații, în care în mod ascuns se prepară mașinile infernale, cu cari se comit din timp în timp atentate pe teritoriul iugoslav. Deosebit de aceste depozite și ateliere, pe teritoriul moșiei se mai găsesc mai bine

de 600 oameni cari, pentru naiv și locuitorii din împrejurimi, reprezintă personalul fermelor, pe când de fapt ei sunt membrii organizației lui Horvath, formată din cei mai temuți teroriști refugiați din Iugoslavia pentru diferite crime, și chiar și din comitagi bulgari, ce se ascund sub mosca de grădnari specialiști în cultivarea zarzavaturilor.”

Din discuțiile avute cu oamenii de încredere ai lui Horvath, înoportunul vizitator a mai putut afla că pe întreaga graniță ungaro-iugoslavă, începând dela Nagy-Kanizsa și până la Szombathely, se găsesc asemenea depozite de armament și formațiuni organizate militărești cu scopul de a pregăti revoluția croaților și mult așteptata revanșă contra Iugoslaviei.”

Despre acest Persec, d. Stelin a spus cu puțin mai înainte, că a aflat dela croații din Viena că-i șeful centrului de propagandă și organizare din Ungarie, e croat și se ascunde sub numele conspirativ de Emil Horvath.

Memento.

Din «Magyarság» dela 16 Oct. crt.:

Duminecă (14. X) a avut loc la Székeshérvár ziua regimentului 69 Hindemburg, adunându-se la întâlnire foștii soldași, reangajați și ofițeri ai regimentului. Li-a vorbit fostul comandant de batalion Fr. Crettier, invitându-i să promită că dacă va trebui vor porni la luptă cu vechea bărbăție.

Din același număr al lui «Magyarság»:

Duminecă s'a inaugurat la Almosd, sat din apropierea Dobrijinului, un monument în amintirea unei lupte ce-a avut-o acolo la 1604 principele Șt. Bocskai. A vorbit prefectul «de Bihor» dr. Szilagyi și colonelul Zákányi, cdtul reg. Bocskai.

Duminecă și Luni a fost la Budapesta întâlnirea membrilor ordinului militar «Maria Tereza».

Tot Duminecă a fost la Budapesta, în sala soc. Șt. Istvan, o întâlnire a asociației de foști luptători dela 1919 «Casa Albă». Deoarece au potrivit-o așa ca să se ofere la adunare un cadou d-lui Mussolini, ca răsplătă pentru avionul «Giustizia per l'Ungheria», a fost de față și ministrul italian dela Budapesta, prințul Colonna.

Astăzi are loc la Academia militară dela Budapesta întâlnirea promoțiilor de-acum 40, 35, 30, 20, și 10 ani ale școlii.

La 13 crt. a avut loc întâlnirea foștilor ofițeri și combatanți ai regimentului din Eger, la 16 crt. al celui din Nyiregyháza, iar la 17 crt. a fost la Esztergom o ștafetă pentru 'ncununarea statuii honvezilor, participând la întrecere secția din Czegled a faimoasei societăți «Move», asociația «Levente» și regimentul de husari «Arpad» (cf. «Pesti Hirlap», 17 X).

R. Poincaré

Cumplitul destin care a doborât la Marsilia cu mâna banditească a celui înarmat de dușmanii tratatelor de pace pe regele Alexandru și pe marele nostru cetățean de onoare Louis Barthou, a răpit Franței și omenirii săptămâna aceasta încă un stâlp al orânduirilor europene de astăzi: pe fostul președinte de republică și în mai multe rânduri ministru și prim-ministru Raymond Poincaré.

Se 'nmormântează astăzi cu el unul dintre principalii pregătitori ai biruinței aliaților în războiul mondial, unul dintre principalii paznici ai statului-quo creat de tratatele de pace, unul dintre cei mai luminați și

hotărâți patrioți ai Franței, acela care după ce a dus Franța la victorie, a scăpat-o acum opt ani de ruina financiară și a readus republica în făgașul conservatorist pe care merge astăzi.

Este incalculabilă pierderea ce-a suferit-o prin moartea lui Franța și omenirea, în-deosebi pentru că s'a 'ntâmplat atât de curând după marile pierderi dela Marsilia. Pierderea sa va contribui însă, dela o altă cu a martirilor Alexandru al Iugoslaviei și a lui Louis Barthou, ca omenirea îngrijată de ziua de mâine, să-și strângă rândurile ca să a-pere orânduirile dreptății împotriva uneltirilor celor fărdelege.

Partid guvernamental cu emblemă de furat

— Insigna partidului lui Gömbös e copiată depe emblema nobilitară a baronului Neumann dela Arad —

Dumineca trecută a fost la Szekszárd, în Ungaria, o adunare politică, a legitimiștilor.

Intre alții a vorbit palatinul Pallavicini, și a spus (cf. „Magyarság” din 16 crt.) următoarele despre modul cum își organizează prim-ministrul Gömbös partidul:

„Ne-am obișnuit ca fiecare guvern să se folosească în interesul partidului său de organele oficiale, dar e totuși insolită nebulia organizatoare care a împânzit în zilele noastre țara cu campioni de partid și cu jandarmii politici ai deputaților observatori, cari călătoresc cu bilele de liberă circulație, sunt bine plățiți și supraveghează până și pe prefecți. Mă închin în fața subprefectului Percel Bela dela Tolna, a cărui dreaptă și bărbătește ungurească spinare și conștiință de sine n'a tolerat ca să-l supravegheze sticleții regimului și de aceea și-a dat demisia din postul de prefect.

„E de-o pildă un fenomen clinic al nebuliei organizatoare (vorbește tot despre organizarea așa-zisului partid unitar al d-lui Gömbös — n. tr.), că într-o comună bătuță de grindină din județul Vas campionii regimului au anunțat, că nu se va da ajutor decât aceluia cari intră în partidul unitar.”

Palatinul Pallavicini a vorbit apoi despre presa guvernului, care poate să se vândă cu preț de concurență pentru că e tipărită pe banii contribuabililor.

Apoi a spus despre partidul unitar, care după cum se știe, este nițel antisemit, următoarele:

„Sunt așa de săraci în idei, încât neștiind inventa, au smuls un spic de grâu din cea mai caracteristică parte a emblemei nobilitare a fabricantului și șeful de cartel David Neumann dela Arad, și au făcut din el insigna a partidului unitar. Ca stil nou (aluzie la faptul că

Gömbös vorbește într'una despre stilul nou pe care-l introduce dânsul în veașa publică maghiară — n. tr.), au făcut dintr-o emblemă de șef de cartel emblema partidului unitar. E și acest caz caracteristic pentru modul cum se știe să facă ridicole ciudățeniile organizatoare cari nu-s în spiritul poporului maghiar.”

„Palatinul Pallavicini — continuă ziarul „Magyarság” — a arătat copia emblemei de baron a familiei Neumann, legalizată de direcția generală a Arhivei generale, — emblemă în mijlocul căreia se văd frapant două spice de grâu într'o roată dințată.”

Aceasta-i și emblema — făcută de generalul Gömbös anul trecut — a așa-zisului partid unitar.

Un ministru maghiar căruia îi trebuie loc și spațiu

Deunăzi — după atentatul dela Marsilia! — s'a inaugurat la Pécs, oraș din apropierea graniței maghiaro-iugoslave, noul palat al facultății de drept.

La inaugurat ministrul de instrucție Homan Balint, cu o cuvântare în care a spus (cităm din „Magyarság” dela 18 crt.):

„N'am reușit să salvez cultura maghiară (aluzie la o laudă ce i s'a adus pe această chestie — n. tr.), nădăjduesc însă că voi putea s'o păstrez pentru o vreme mai bună, când iarăși va fi spațiu și loc pe seama construirii.”

Symbolistica aceasta a ministrului Homan, care mai putea fi înțeleasă acum câteva săptămâni, la un ministru al unui guzern revizionist, e cel puțin patologică astăzi, exprimată la câteva zile după atentatul dela Marsilia și după chestia cu Iankapuszta, și anume, exprimată tocmai lângă granița iugoslavă.

Încep să-și piardă mințile în Ungaria până și istoricii, cari ar trebui să întrevadă și tragediile pe cari miniștrii de rând nu le pot întrevădea în viitorul bieteii nații ungurești?

O profeție dela 1842 a lui Fr. Deák

Deunăzi s'a făcut Muzeului Parlamentar din Budapesta o donație prețioasă: un anume Gabriel Wells din America, a dăruit Ungariei o colecție de scrisori ale lui Francisk Deák către cumnatu-so Iosif Tarányi.

Dintre scrisorile acestea s'a publicat acum una fragmentar în „Pesti Hirlap” (nr. din 17 Oct. crt.), și e cu adevărat senzațională.

E scrisă la 16 Nov 1842, și se ocupă de soarta monarhiei austro-ungare.

Deák bagă de vină curții imperiale, lui Metternich și celorlalți diriguitori dela Viena și dela Budapesta ai monarhiei, că lucrează 'n contra intereselor Austro-Ungariei, necăulând să prevină prin măsurile cuvenite un război cu Rusia, care va fi fatal monarhiei.

Fr. Deák vede situația Austro-Ungariei așa (la 1842):

„Monarhia austro-ungară nu-i un stat în sine, ci un conglomerat de mai multe națiuni mărunte, adunate 'ntr'un mănunchi de capriciile, de mânia sau de favorizarea sorșii, un conglomerat ale cărui părți singuratică nu le ține la o altă decât atât, că stau sub puterea celeiași case domnitoare.”

Deci — spune mai departe — casa domnitoare ar trebui să-și cunoască interesele. Dacă conglomeratul se duce, se duce și ea.

Spune Deák apoi: „E de prevăzut că un război cu Rusia, care va clătina imperiul austro-ungar, sau poate chiar îl va nimici, va fi urmat prin intervenția Europei de o pace care va face din provinciile slave ale Austriei sau o țară, sau o putere federală.”

„De-o parte Cehia și Moravia, Slovacii din Ungaria, Galizia și Lodomeria; de altă parte Carintia, Carniolia, Dalmația, litoralul mării, ținutul grăniceresc, Croația și sârbii și ceilalți slavi cari locuiesc într'un mănunchi în părțile sudice ale Ungariei... Acestea două, chiar dacă va fi să fie țări separate, vor sta în alianță una cu alta.”

Deci Deák avertizează, că Austria ar trebui să fie atentă la cehi, despre cari spune că acaparează funcțiile superioare pentru că slujească nu interesele monarhiei, ci pe cele naționale ale lor.

Urmează în scrisoarea lui Deák un pasaj nebulos, referitor la celelalte popoare nemaghiare. Se poate deduce din acest pasaj, că se vor desmembra de Ungaria și ele. În ce privește ținuturile germane din Austria și din Panonia, spune că se vor uni cu Germania, ca state autonome (cum erau și celelalte state din Reich pe vremea acela).

Pentru că să se preîntâmpine eventualitățile arătate în scrisoarea sa, Deák propune: *desființarea nobilității și generala egalitate de drept*

„Dacă este vr'un mijloc care să înlăture primejdia, e numai această patrie unul. Să se alipescă la aceasta prin acordare de drepturi poporului, pe care nu-l leagă de națiunea aceasta, de dăinuirea acestei națiuni, nici dragostea, nici naționalitatea, nici

increderea și nici bunăstarea materială și morală.”

Partea scrisorii în care-i vorba de desființarea nobilității și de egalitatea de drepturi, e numai amintită în „Pesti Hirlap”, fără să fie reproducă. E de înțeles de ce. În Ungaria domnesc și astăzi latifundiarul, iar egalitatea de drepturi este încă tot un deziderat, deși au trecut de atunci 131 de ani, și deși desmembrarea profețită de Deák s'a întâmplat. Se vede că misiunea castelor și-a îobăjii nu e încă împlinită. Desmembrarea profețită de Deák nu e probabil terminată!

Pentru acei care nu o știu,

Știri despre românii din Ungaria

Contratele „Credința” din București a publicat la 12 crt. un articol de revelații prețioase despre românii din Ungaria, sub semnătura distinsului publicist arădan Coriolan Bărbat.

Ni se arată că deși au edificii școlare, comunitățile bisericesti românești nu sunt lăsate să-și învâțător. În unele sate lipsește și preotul și învățătorul, fiindu-le ținute posturile cu dinadins vacante. Într'o seamă de sate limba românească nu e tolerată nici în biserică; unii prim-pretori pun lângă preotul din altar jandarmi ca să-i impună să predice ungurește.

O statistică revelatoare

D. Coriolan Bărbat publică următoarea statistică (adăugăm că unde-i vorba de școală și biserică, trebuie 'nțelese edificiile acestora):

„Békés-Gyula (orașul mic și orașul mare), cu cca 4000 de români, cu 2 biserici și 2 școli, cu 2 preoți români și un învățător suplinitor care nu știe românește.

Kétégyhaza, comună fruntașă, până la 1919 pur românească, cu 5000 locuitori. Cu o biserică și 2 preoți. I s'a îngăduit (la 5000 locuitori) numai o școală confesională, dar fără învățător.

Békéscsaba, cu 1000 locuitori români, cu o biserică, cu o școală, cu un singur preot. Școala confesională fără învățător; astfel copiii românilor sunt siliți să meargă la școlile de stat maghiare.

Békés, cu 800 români. Cu o biserică și o școală. Cu un preot, cu predică ungurească impusă. Și fără învățător.

Bátania, cu 1800 români. Cu 1 biserică, cu 1 școală. Această comună, fiindcă este în nemijlocita apropiere a graniței românești, nu are nici preot și nici învățător.

Cenadul unguresc, cu 2000 români, cu 1 biserică și 2 școli, cu un preot și un învățător. Un post de învățător este „din ordin” vacant în fiecare an.

Pusta Otlaca, cu 1200 români, cu 1 biserică și 1 școală, cu 1 preot și fără învățător.

Mecherechi, cu 4000 români,

adăugăm că Francisk Deák origine românească, — „Familie nobile române” I. Pușcariu) este acel care păcat pe unguri cu dinastia burgică (certată cu el din revoluției lui Kossuth), și a lăsat Ardealul la Ungaria. autorul acelei faimoase legi din 1868 pentru protecția naționalelor, pe care e lesne de vădit din scrisoarea sa de mai sus ce a adus-o, și pe care guvernul maghiar nu au respectat-o niciodată.

Nu pentru această lege pentru că prin împăcarea făcând între unguri și între casa domnitoare a adus Budapestei pe Ardealul, a fost supranumit „teleplul națiunii”.

cu 1 biserică și 2 școli. Comunitățile românești pur românească. Cu un preot bun român, însă fără nici un învățător.

Darvas, cu 1504 români, 1 biserică. Școală preluată către stat fără învoirea locuitorilor români. Din partea prim-pretorului se fac presiuni cu șarpele și înfățișări, în cât în fiecare sate toare și Duminecă, în asistarea jandarmilor, la biserică românească predica și liturgia bisericesti făcute în limba maghiară.

Comunele: Petardeu (cu 2000 români), Secul (cu 2000 români), Veherd (cu 2000 români), și Jaca (cu 2000 români), — sunt lăsate 16 ani fără preot și fără învățător. Persistă în acestor comune o imoralitate îngrozitoare. Nimeni nu se încrede de acești români malizați anume. Principala cauză e că se stărpește urmașii valah. În comuna Jaca, nu se mai vorbește românește!

Statistica se încheie cu comuna dela Apateu, cel mai amărât dintre satele românești din Ungaria, din pricina preotului și prim-pretorului reșan, care și-a renegat țara și naționalitatea, și poruncește jandarmilor să se ungurizeze.

E vorba despre preotul și prim-pretorul Ștefan Némethi și Senteș l-a făcut cu dela Apateu teret protopop, pentru că a introdus în biserică sa limba maghiară. După cum s'a mai spus, în presa noastră, credincioșii dela Apateu au reacționat în fața preotului lor închizând biserică, și refuzând și 'n fața jandarmilor să predeie cheile.

Diverse.

Din „Magyarság”, dela 18 crt. care reproduce după „Noviny”:

La Olmütz s'a ținut o conferință a episcopilor catolici și greco-catolici din Ungaria și Rusia subcarpatică, hotărât să se înființeze la în rod o metropolie greco-catolică (actualmente e acolo o episcopie a episcopului Stoica), iar la Iași să se creeze o vladicie. În

Get-beget din osul lui Arpad

Proselitismul partidului maghiar printre desromânizați. — Ce fel de studenți maghiari sunt la Universitatea din Cluj.

La 17 Ianuarie 1931 s'a dat la Cluj un bal sub auspiciile partidului maghiar, în folosul studenților unguri și unghurizați captați pentru politica acestui partid. În vederea petrecerii politice s'a tipărit la Cluj, la imprimăria „Lyceum”, o broșură-program, care lista studenților organizatori ai balului și cu o altă listă a membrilor din partidul maghiar cari l-au patronat. Am spicuit la timpul său din noștră broșură numele mai deosebite și le-am trimis unor ziare, dar au rămas până astăzi nereproduse. Căzându-mi acum din nou în mână ciuculata broșură, am socotit necesar să reproduc din ea ceea ce se vede, pentru că să rămână între documentele proselitismului acestui partid năbădăos și antiromănesc.

Iată numele cu prișinari:

Patroni ai balului, membri ai partidului maghiari

Din orașul și din județul Cluj: dr. Moldován Pál, Bogdán Antal.

Din jud. Alba: dr. Lestyán József.

Din jud. Arad: Ungureán József.

Din jud. Bihor: Popp Dezső.

Din jud. Brașov: Bajko Barabás, dr. Bajko Zsigmond, Borcsa István, dr. Kupcsay Bernát.

Din jud. Ciuc: dr. Adolf Polár, dr. Ludovic Boga, dr. Iosif Kolombán, Francisc Mánya, Sztanó Zoltán, Anton, Bálint și Eugen Akariás, Laurentzi Viktor.

Din jud. Făgăraș: dr. Boer Lőnc, Borsai Ferenc, Bardocz Kápoly, Moré István, Novák János, Tatár János.

Din jud. Trei-Scaune: Bajkó György, dr. Daragus Andrei, dr. Bogolyán Kristof, dr. Boga Alajos, Bogdán Arthur, Duducz Zoltán.

Din jud. Hunedoara: Berivoy István, Berivoy Jozsef, Berivoy Lászlo, Bocz Soma, Buda Béla, Czozma Jozsef, Mara Iván, Puy Zsigmond, Roska Jenő, Szentéla.

Din județele Târnava-Mică și Târnava-Mare: dr. Bóra Andor, dr. Novák Rezső, dr. Száva András, dr. Visán Lászlo.

Din jud. Maramureș: Jonás István, Dönné.

Din jud. Mureș-Turda: Bogdán István, Borbáth Vilmos, Bustya Jozsef, Czako Jozsef, Dudula Ferenc (?), Hanko Tibor, Mara Jozsef, Mara Jenő, dr. Páska Simon, dr. Petrás Lajos, Rácz János, Rácz Lajos, Verlán Sándor.

Din jud. Someș: dr. Florián Ferő, dr. Gogomán Antal, dr. Szapátán Márton, Merza Menyherl, dr. Rácz Jozsef, Sztojka István.

Din jud. Timiș: dr. Gilla Béla, Eugen Prepeliczay.

Din jud. Turda: Bogye Péter, dr. Bogdán Jenő, Bolár Gáspár, dr. Csutak Sándor, Flora Jozsef, Sinka Gyula, Verlán Endre.

Din jud. Odorhei: Florián Kristof, dr. Ráduly István

Organizatorii balului (studenți):

Albu Béla, Bács Albert, Bacso Géza, Baczo Gábor, Bardocz Béla, Bardocz István, Bárocz Jenő, Bene Lászlo, Boér András, Boér Lászlo, Boér Richard, Bogdán Antal, Borbáth Endre, Bors Ferenc, Bosin Mano, Bolár Zoltán, Buray Béla, Csasz István,

Cservény András, Czira Lászlo, Daragus Ipolyka, Dreguss Jozsef, Duka Irén, Florián Tibor, Florián Lászlo, Hanko Nándor, Jánky Sándor, Kaba Olga, Kabay Gábor, Kabán Mária, Kandray N., Kopenez N., Korondán N., Kósa Lehel, Kozocsa János, Kupán István, Kupcsay János, Luka Irénke, Luka Margit, Major Ferenc, Major Sándor, Major Zsuzsana, Márkos Ferenc, patru cu numele Máthé, Méra Zoltán, Miko Lászlo, Miokovits István, doi Oláh, Opra Benedek, Petyeleán István, Ráduly István, Rednik Tamás, Simko György, Simó András, doi Somlyai, Tatár Ferenc, Tatár Géza, Todor Béla, Vánca Jozsef, Vánca Klára.

Dela Liga Antirevizionistă

Comitetul din Cluj al Ligii Antirevizioniste a ținut la 15 oct. o ședință festivă, cu prilejul vizitei făcute secției clujene de d. Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul” și președintele comitetului central al Ligii Antirevizioniste. Comitetul l-a făcut d-lui Stelian Popescu o primire sărbătorească. D. prof. univ. Ioan Lupas, președintele comitetului regional ardelean al Ligii, a făcut o dare de seamă despre activitatea secțiilor ardeleni, și a mulțumit d-lui Stelian Popescu pentru marele concurs ce-l dă luptei de redeschidere românească. D. Aurel Gociman, secretarul general al secțiilor ardeleni, a făcut o dare de seamă despre înscrierile de membri. D. Stelian Popescu, deplin satisfăcut de activitatea secțiilor ardeleni ale Ligii, a mulțumit comitetului pentru rodnică activitate și a promis că va veni în curând să inaugureze ciclul de conferințe ce-l începe la Cluj Liga Antirevizionistă.

Secția din Șimleu a Ligii Anti-

revizioniste a ținut zilele trecute o ședință, cu prilejul căreia s'au instituit comitete ale Ligii în satele din ținut, sub presidenția următorilor: La Ip Tomșa I., la Porți Vetișan Ilie, la Cosmicul de sus Torcea Vasile, la Cosm. de jos Enis Vasile, la Marca preotul Băliban, la Aleușd Cuc Gh., la Almășd Almaș Ioan, la Cerișa Luca Iacob, la Cristelec Luca Gh., la Mălădia Moldovan Aug., la Bădăcin Pop Vasile, la Măcriște Cherecheș V., la Boboda preotul Copos, la Subcetate Izeru Ștefan, la Salnoc Pop Liviu, la Nușfalău Rognean Ioan, la Periceni Sima Al., la Cehei Costea Alimpie, la Dumuslău Ardeleanu P., la Doh Pop Gh., la Jurtelec Taloș Ion, la Siciu Dragoș Avram, la Plopiș Safirescu Al., la Iaz Filip Leontin.

Părintele Vicar Cupcea a cerut adunării Ligii Antirevizioniste ținută în zilele trecute la Șimleu, ca să intervină prin d. Stelian Popescu să se dea programele de radio un caracter antirevizionist.

Aniversarea regentului Horthy

În Noembrie se vor împlini 15 ani de când regentul Ungariei Nicolae Horthy și-a făcut după plecarea oștirii românești intrarea în Budapesta.

Aniversarea acestui „început al recuceririi patriei maghiare” — cum numesc ziarele budapestane intrarea regentului în Budapesta — a început să se sărbătorească încă dela sfârșitul lunii trecute, vorba ceea, ca să le ajungă!

Între alte festivități ce s'au organizat în cinstea regentului „recuceritor”, vom aminti inaugurarea din zilele trecute a unui drum de automobile între Budapesta și Kecskemét, cu prilejul căreia ministrul de comerț Fábinyi a ținut următorul logos (cităm din „Uj Magyarșag” dela 13 Oct. crt.):

„Drumul acesta nu-l numai o parte a unei șosele internaționale, ci e și o parte a Câmpiei ungurești și a științei ingluerești maghiare, este simbolul capabilității indus-

triel maghiare și al eforturilor prin cari voim să ne păstrăm cultura. Dar mai e și a parte a acelei opere a noii cuceriri de țară, al cărei început se leagă de intrarea de acum 15 ani a Măriei Tale în Budapesta. Așa mi se pare, nu-l o întâmplare ci într-adevăr un simbol, că drumul acesta-l inaugurăm la aniversarea unui deceniu și jumătate dela intrarea cuceritoare de țară.”

Să adăugăm — nu numai ca pe o caracteristică a aniversării horticiste, ci și ca pe-un exemplu de îndrăzneală, fiindcă-l vorba de un lucru ce-l cităm dintr'o gazetă budapestană admisă să intre în România, din „Uj-ág” dela 17 crt. — că la adunarea consiliului județean al județului Peșt, regentul Horthy a fost sărbătorit ca unul în care se pun nădejdi că va recupera teritoriile pierdute ale coroanei. S'ăutului Ștefan.

Despre idealul tratament minoritar din Ungaria...

— ...și despre somitățile maghiare de origine străină —

Cineva (nu cumva d. Tiberiu Zima cel din mamă româncă și din tată slovac?) dintr'o foarte indicată redacție ungurească din Arad, pentru că-l toată neomaghiară, e cătrănit foc pe publicistul șvab din Bănat Orendi-Hommenau pentru folletonul prin care arătase în Martie crt. în „Bukarester Tageblatt” o mică listă — de trei coloane și mai bine de ale „Gazetei Antirevizioniste” — a celebrităților maghiare de origine românească, germană, slovacă, croată, etc., și spunând că a aflat despre acest folleton „cu-o oarecare întârziere” (a aflat din reproducerea din numărul trecut al „Gazetei Antirevizioniste”), îi administrează d-lui Orendi-Hommenau o lecție de-un cinism specific, ba îl acuză formal că-l nerecunoscător față de Ungaria, care a dovedit prin lista d-lui Orendi-Hommenau că nu face niclo deosebire între cetățenii săi și mai cu seamă pe șvabi i-a tratat și îl tratează așa de ideal, încât îl pune în scaune de vlădici, de miniștri, ba chiar și în scaunul de prim-ministru.

Să cităm din cludățenia aceasta apărută în editorialul dela 18 crt. al lui „Erdélyi Hírlap”:

„Articolul îngrămădește o listă de nume de ale acelor cari au avut un rol important în politica sau în arta și literatura maghiară și au ajuns în sânul maghiarimii din nații străine. În loc să fi tras din aceasta concluzia că vicleșug publică maghiară n'a făcut deosebire de origine atunci când a lăsat pe cineva să se valideze, aposirof-ază ironic națiunea maghiară că vrea să-și dovedească cu forțe străine superioritatea culturală.” (Pardon! n'a fost vorba despre niclo superioritate culturală, ci numai despre cultura maghiară în sine! — n. tr.)

Polemistul dela „Erdélyi Hírlap” nu se mulțumește cu această reeditare a teoriei tratamentului minoritar ideal, formulat anul trecut de contele Bethlen și de generalul Gömbös, după cari de-asemenea germanii din Ungaria, cari nu au decât patru duzini de școli primare nemțești la peste o jumătate de milion de țuși, au un tratament ideal, fiindcă-și pot — dacă se desnaționalizează și se pun în slujba idelii panmaghiare — să ajungă orice: episcopi, miniștri. După clinica aceasta reeditare a unei teorii mamult decât clinice, neomaghiarul dela „Erdélyi Hírlap” vrea să răstoarne lista d-lui Orendi-Hommenau, adevărată vrea să-și răstoarne teoria despre idealul tratament al naționalităților de sub stăpânirea maghiară. Și spune: că originea neomaghiară a lui Görgey nu-i adevărată, că despre originea românească a lui Deák Ferenc acum aude întâi (domnul polemist să poștească să citească „Familie nobile române” a lui I. Pușcariu și Isoarele arătate acolo!), apoi că familiile Iosika, Kendeffi, Barcsay și-au demnițit în mai multe rânduri originea ro-

mânească (ba bine că nu!), și că familia Harkányi nu-l de origine nemțească ci evrească. Restul listei e tratat ironic, în chipul acesta: „Firește că Rakocșii au fost cehi, Kossuth slovac...”, etc. Ca și cum nici că s'ar putea să fi fost altceva decât unguri din osul lui Arpad!

Decât felul acesta de-a combate e însă mai interesant ceea ce urmează:

„S'o spunem, că din partea unui șvab s'ar aștepta firește ca să se aplece cu recunoștință în fața maghiarilor, cari în special din șvabi au făcut domni mari, și pe dâșii l-au ridicat — ca pe Wekerle (fost prim-ministru, — n. tr.) în cele mai înalte demnități publice, încât și azi o mare parte a episcopilor maghiari sunt de origine șvabească, iar conducătorii capitalei maghiare au fost de obicei șvabi, — și că avem dreptul, cel puțin din punct de vedere al bunei cuviințe, să întoarcem spatele acestei forțate și slabe batjocoriri, cu care, uite, tocmai un om politic șvab onorează această mărinimie”.

Așa glăsuște acest polemist arpadian. În numele bunei cuviințe, care reclamă șvabilor să se aplece cu recunoștință în fața unghurilor pentru că au știut cum să 'ndoape pe renegații șvabi ca să steargă de pe fața pământului nația șvabească.

Și totuși se plâng acești arpadieni că în România n'au libertățile pe cari le-ar voi? Când pot să scrie astfel!

P. S. — Ce-ar zice neomaghiarii dela „Erdélyi Hírlap” și dela celelalte get-beget maghiare gazete dela noi, dacă România ar imita idealul tratament minoritar al Ungariei, și ar include toate școlile, redacțiile și celelalte instituții ungurești, în schimb ar da dreptul unui sau altui unghur „să se valideze” pe cât poate, cu condiția sine qua non ca să se facă unealtă a românzării?

BANCA VICTORIA S. A. ARAD

Incunoștiințare

Prin prezenta cu onoare incunoștiințăm pe onorații noștri depunători și pe ceilalți creditori că sprijiniți pe art. 52 din legea pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane și în baza ofertei ce am lansat, am încheiat un aranjament amiabil cu creditorii noștri, reprezentând majoritatea creanțelor, astfel că în conformitate cu legea acest aranjament de plată a devenit obligatoriu pentru toți creditorii băncii noastre. În sensul aranjamentului, plata datoriilor noastre urmează să se facă pe o cotă de 35%, plătită în numerar în 10 rate egale anuale, cu dobândă de 1%, începând cu 1 Februarie 1935. Arad, 6 Octomvrie 1933. Direcțiunea

Cum se scrie despre Arad într'un ziar budapestan admis în România

Un scriitor clujean de origine evreiască despre care nu s'a vorbit până acum că ar face publicistică politică, d. Ligeti Ernő, colaborator din ce în ce mai asiduu de-o vreme încoace al presei budapestane, a publicat la 14 Oct. crt. relativ la Arad un articol de-o foarte cutezătoare tendințiozitate, în ziarul budapestan de stânga «Magyar Hirlap», care are liberă intrare în România.

Se cuvine să-i reproducem părțile mai deochiate, și pentru că să se vadă ce tipărituri admitem în țară — drept confirmare a celor debitate deunăzi de d. Eckhardt la Geneva despre opreliștea importului de tipărituri budapestane în România — precum și ca să se ia seama la ceea ce scriu pentru presa dela Budapesta publiciștii unguri dela noi

Un oraș cu 90% unguri și cu nicio școală secundară ungurească

D. Ligeti a fost călăuzit prin Arad de confratele său Nicolaie Krenner (Spectator), deci a avut un cicerone dintre cei mai porniți în contra noastră. Intreaga sa corespondență se resimte de inspirația aceasta.

D. Krenner i-a spus d-lui Ligeti că Aradul este orașul devotat sistemului de un singur copil, unde totuși cultul copiilor e mai mare ca oriunde în Ardeal, — asta judecând după cărucioarele depe stradă. Totuși orașul acesta atât de atent față de copii, n'are nicio școală maghiară secundară. A avut un liceu, care a trecut la statul român și s'a romanizat. La 1919 s'a înființat un liceu maghiar catolic, dar zilele trecute i s'a luat dreptul de publicitate. Din pricina aceasta foarte mulți copii arădani sunt înscriși la școlile din străinătate.

Autorul n'a aflat, firește, nimic despre motivele pentru cari s'a ridicat dreptul de publicitate al liceului, precum nici despre abuzul ce s'a făcut, înființându-se un liceu unguresc din banii unei comunități bisericești — a celei catolice — care este în preponderanță nemaghiară. N'a vădit nici despre faptul că statul român susține școlii maghiare lângă gimnaziul „Kölcsey”, precum nici despre existența de școli primare cu limba de predare maghiară ce le susține azi statul român. A aflat însă d. Ligeti altceva. Și anume: Că dintre cei aproape 80 de mii de locuitori ai Aradului, 90 de procente sunt unguri. Mai mulți adevărat chiar decât pe vremea ungurească, când însăși statistica maghiară — făcută în chipul binecunoscut — a trebuit să recunoască la 1910 că românii alcătuiesc o cincime din totalul populației orașului.

Aradul — spune d. Ligeti — are izbitor de puține instituții culturale și educative (se referă, evident și greșit, la cele maghiare, n. tr.) și aceasta-i cu atât mai surprinzător, cu cât din populația lui de aproape 80

de mii de locuitori, 90 la sută sunt unguri. Caracterul unguresc rămâne însă imprimat în chip nesters asupra orașului.

D. Ligeti se încurcă

După ce a falsificat în chipul acesta statistica, făcându-se că n'a auzit niciodată că 34 de mii din populația de 77 de mii a Aradului sunt după statistica din Decembrie 1930 români, d. Ligeti amintește că „i-adevărat în schimb că orașul acesta contează mult și pentru românimea ardeleană”, și explică: aici a fost centrul mișcării românești, aici au fost Goldis, Ciceo-Pop.

Ciudat! Centru al mișcării românești Aradul, atunci când 90 la sută din populația sa sunt și astăzi unguri! Cât va fi fost populația maghiară a Aradului sub unguri, dacă astăzi i-atâta? Și câte din procentele numărate pe degetele dela două mâni ale nemaghiarilor au fost români, dacă mai sunt în Arad în număr măricel nemfi, sârbi și evrei?

Sau poate sub unguri Aradul a fost într'adevăr mai puțin unguresc decât îl știe astăzi d. Ligeti? De ce n'a stăruit în acest caz ceva mai mult asupra intoleranței românești? Ar fi fost foarte nostim!

Evrei cari sunt „sută la sută maghiari”

Ni se spune apoi că la Arad nu sunt fricțiuni între români și minoritari, și dacă sunt, jin numai 24 de ore.

Apoi spune:

„De vreme ce vorbim despre condițiile naționalicești ale Aradului, trebuie să mai amintim o a treia particularitate arădană: nu există în tot Ardealul alt oraș unde evreimea să se simtă atât de sută la sută ungurească, ca la Arad. Deși președintele partidului maghiar bănățean rezident la Timișoara este evreu și deși-i evreu și Hegedűs Nandor, care a fost ani de-arândul deputat al partidului maghiar din Bihor, totuși trebuie să constatăm, că evreimea din Arad s'a asimilat în chipul cel mai remarcabil și are în viața maghiară activitatea cea mai marcantă.”

Despre Palatul Cultural și despre societatea Kölcsey

Se face apoi amintire despre Palatul Cultural, și se bagă de vină lipsel de prevedere a Văcăreștilor, că această instituție a ajuns pe mâni românești.

Urmează laude la adresa societății Kölcsey, căreia i s'ar datorat Palatul Cultural. Societatea aceasta, rămasă săracă, se sbate ca să se mențină centrul vieții spirituale a Aradului.

O constatare justă

În rândurile ce urmează d. Ligeti a revenit la obiectivitatea ce i-o știam pe vremuri. Arată că dacă te-ai lua după ziarele

maghiare din Arad, ai crede că Aradul (adecă Aradul cu 90 la sută maghiari) a dat numai celebrități: cutare arădană s'a măritat în insula lava, cutare arădan a fost adoptat de un prinț din Roma, cutare a devenit film-produser în Hollywood și iarăși cutare fabricant de arme în China.

Adevărul e însă, că „vieața spirituală a Aradului — în chip cu totul special și inexplicabil — n'a avut niciodată o abundență de bărbați mari în cele spirituale. În ultimă analiză, Panteonul arădan este cât se poate de sărac. Dacă n'ar fi martirii dela Arad (faimoșii koșutiști ai d-lui Kara, — n. tr.), abia ai avea aici ce arăta.”

Urmează lista bărbaților mari în cele spiritualicești, pe cari i-a putut descoperi în Aradul cu 90 la sută unguri d. Ligeti. Și anume: Fabian Gabor, despre care a uitat să spună că a scris în a sa „Descriere a Aradului” că întâii unguri au apărut în Arad la începutul secolului al 18-lea, apoi cei dela „Aradi Közlöny”, apoi d. Zima Tibor dela „Erdélyi Hirlap”, despre care spune că „în urma morții lui Bela Barabás este evident cel mai chemat conducător al societății maghiare din Arad” (săracii unguri din Arad! — n. tr.), pe urmă Gh. Szanto, apoi scriitorul Al. Karoly și Fischer Anny dela Conservatorul care și-a serbat deunăzi centenarul.

Acestea-s celebritățile din Panteonul maghiar al Aradului. Pe cât de multe, pe atât de mari și de celebre!

„Aradul de azi”

Subtitlul acesta-i al dlui Ligeti. Ni se spune în acest capitol că Aradul „nu-i frumos”, „nu s'a prea dezvoltat în ultimii 15 ani, dar are virtutea că și-a păstrat curățenia străzilor și urbanitatea (?) vizibilă îndată”.

Se laudă apoi Aradul pornit pe reforme din timpul stăpânirii ungurești, ca să ni se spună apoi că astăzi nu se mai face nimic.

„Odinioară era vestit și ca oraș de fabrici. Azi împrejmuesc Aradul ruinele fabricilor moarte. Fabrica arădană de vagoane a fost mutată de aici. (Așa de bine și-a deschis d. Ligeti ochii, și așa de bine l-a informat d. Krenner și cu celebritățile adineauri pomenite! — n. tr.) Noroc că mai de-încă aici cele două fabrici textile mai nouă, fabrica de țesături și fabrica de zahăr.”

„Ori continuă autorul — o dizi monească de cei mai splendide făcători de bani (pe românește: ca să nu amintim, — n. tr.), drenyești, pe lângă, — n. tr.), Se evocă și „mănușile” de Anjele, balurile „petrecerile, nunta” (tot erau la Arad pe vremuri bune) „obsesia „vechilor se spun”, „pentru că să ni „nu mai amintea” „bun decăt ca să „că nunțile de odint-

Gazeta Antirevizionistă

Din ziarul „Viitorul” dela 12 crt.:

Acum o lună de zile a început să apară la Arad „Gazeta Antirevizionistă” a cunoscutului publicist ardelean, profesorul Isaia Tolan.

Ideea de a da publicului românesc o gazetă săptămânală de documentare sistematică în ce privește problema revizionistă, este din cele mai fericite. Căci, cine oare își poate permite luxul să urmărească presa ungurească din Ungaria și România? Rolul călăuzei în jungla iredentismului maghiar nu îl pot avea decât publiciștii cunoscători ai limbei maghiare și specializați în problemele revizioniste. În privința aceasta nici nu se putea găsi cineva mai chemat și mai talentat decât profesorul Isaia Tolan. Timp de 15 ani de zile, d-sa a publicat în presa bucureșteană și în cea din Ardeal, nenumărate articole și studii de mare valoare, desfășurând tot timpul o activitate prodigioasă care l-a fixat între cei mai eminentei cunoscători ai problemelor ungurești.

„Gazeta Antirevizionistă”, prin informația ei bogată, prin prezentarea atât de reușită a diferitelor chestiuni ce le tratează, prin directiva ei sănătoasă, prin stilul colorat, sugestiv și viguros ce-o caracterizează, dă o iconană a aportului valoros ce-l aduce în lupta noastră contra tendințelor revizioniste maghiare.

Cititorul este pus în curent cu toate evenimentele importante din tabăra iredentiștilor unguri. Redactorul gazetei ne explică apucăturile și intențiunile lor. Ni se dă o fină analiză psihologică a acestor domni. Uneltirile latifundiarilor cari vor să canalizeze revolta poporului calicic de ei înspre statele succesoare prezentate ca sugrumătoare a maghiarismului, sunt demascate fără cruțare. Nemai pomenita mizerie în care se sbate nenorocitul țaran ungur de pe pustă, n'a mișcat niciodată inima acestor falși apostoli ai idealurilor ungurești. Firește, este mult mai comod, a asmuța împotriva sârbilor, cehilor și valahilor, a propovădui neghiobia ma-

ghiarizării numelor, a risipi cu trudă câștigați de contabili, pe sarbede festivități iredentiste, decât a da o mână de țăranelui impilat și ajuns la de lemn. Aceasta ar însemna sacrifici bunătate de la Dumnezeu, să renunți la trândăvia moșească, la întregul sistem privilegiu moștenite din tată de cei cari stăpănesc și în Ungaria.

„Gazeta Antirevizionistă” prin prisma unor documente, cele mai grăitoare, date de țară și citate din însăși presa maghiară, părțile slabe ale aradului, ale cărui „teorii” tenace sunt răsturnate prin fruntarea cu adevărurile incontestabile ale stării de fapt. Lăsa ziarului d-lui Isaia Tolan reconfortantă și educativă în laș timp. D-sa a reușit să crească o excelentă publicație ce merită sprijinită în sensul cel mai larg al cuvântului, atât de o lăitate, cât și de intelectualitate. Ea va contribui desigur la mare măsură, la formarea conștiințe luptătoare împotriva ricolului revizionist. Căci ne te suficientă atitudinea plată E nevoe să știm a lupta cu s Dela institutorul dela sate, la cei cu situațiuni de înaltă pondere, trebuie să ne înrolăm armata salvagădării unității naționale, câștigată cu s teea jertle de sânge. „Gazeta Antirevizionistă” care luptă pentru această idee, este un steag de nobilă și românească. Ea merită tot sprijinul, căci răspândind cercuri cât mai largi, contribuie la izbănda la care cauza stăru neamului trebuie să ajungă.

G. I. Codaru

Tot tratamentul minor

Deunăzi a fost în vizită la Budapesta ministrul de culte al țării, d. Rusf. Fiindcă trebuie să i se arate că germanii au tratamentul ideal, l-au dus la gura școală nemțească unde predă nemțește: la școala mară ce-o susține Reichul la Budapesta.

oară, de o pildă aceea a sublocotenentului de corvetă Nicolae Horthi cu cea mai frumoasă fată a Aradului, cu Magda Purgly”. (Adaos la chestia cu „vechile vremuri bune”: sublocotenentul în chestie e regentul de astăzi al Ungariei.)

Locul Aradului în România.

Și acest subtitlu e tot al d-lui Ligeti.

În capitolul acesta — din fericire ultimul — se spune că Aradul e la 600 de km. de București, și „dacă n'ar fi examen vamal, ai putea umbla de-aici într'o jumătate de zi la Budapesta.”

„Aradul e tipicul oraș de graniță, cu toate desavantajele orașelor de graniță. Ținutul i-a fost rupt, și nu se poate încadra în

circulația de sânge a producției. E condamnat să-l omoare țara, și să vadă cum se ridică vecinătatea lui Aradul-Nou.

Așa scrie — bănuim că nu dela Cluj — un scriitor și ziarist clujean care înainte de a-l fi captat cu în urmă partidul maghiar, cea parte din grupul demagogic dela „Napkelet” care merge pentru apropierea de români, luându-se de piept cu conștii partidului maghiar.

Pentru cine a urmărit metamorfozele publiciștilor ziarisților maghiari dela Budapesta, metamorfoza d-lui Ligeti nu-i de mirare. Că de la unu ca d-sa să ne-am fi așteptat la așa ceva vedem că a ajuns.

Un daco-român adevărat: Mihai Veliciu

— Cu prilejul pomenirii sale de astăzi dela Chișineu —

...mână de român vrednic
 ...te cu inimosul luptător
 ...al dr. Ioan Suciu au făcut
 ...adeverescă astăzi la Chi-
 ...pe granița arădană, vorba
 ...în bătrâni: „Mult pot pu-
 ...buni împreună!”
 ...a ce Aradul n'a fost în
 ...în 15 ani dela desrobire:
 ...mpodobescă cu vr'un mo-
 ...nt în cinstea celor cari au
 ...și s'au jertfit în decursul
 ...rilor pentru desrobirea
 ...a putut-o face Chișineul,
 ...ucă s'au găsit acolo o seamă
 ...omâni de ispravă, cărora
 ...a umbiat mult gura, ci
 ...ucându-se după înțelepci-
 ...bătrânească, au tăcut și-au
 ...calitatea cu frumos trecut
 ...nesc depe Crișul-Alb, care
 ...cuvini să-i fie pus pe hârtie,
 ...ucă s'au dat acolo pe vre-
 ...subjugării străine lupte ro-
 ...ești cu adevărat epice, în-
 ...nd cu cele dela alegerile de
 ...ri și sfârșind cu cele dela
 ...erile parlamentare vestite în

istoria politicii românești de di-
 ...nainte de desrobire, a ajuns în
 ...acest chip, fără vorbă multă dar
 ...cu tenace hotărâre, să-și desve-
 ...lească astăzi un monument în
 ...cinstea acelui care a fost la
 ...sfârșitul veacului trecut și la
 ...nceputul veacului de față adevă-
 ...ratul și n'ntrecutul conducător
 ...al mișcărilor românești dela gra-
 ...nița aceasta etnică: în cinstea
 ...memorandistului Mihai Veliciu.
 Felicitând pe chișineani pentru
 ...pioasa pomenire ce o fac nemu-
 ...ritorului lor conducător din vre-
 ...murile de răstriește, „Gazeta Anti-
 ...revizionistă” se închină alături
 ...de el memoriei n'ntrecutului
 ...luptător pentru desrobirea ace-
 ...stul capăt de pământ românesc,
 ...chemând pe epigonii vremurilor
 ...noastre să se inspire din marele
 ...patriotism, din abnegația fără
 ...seamă a acelui care a știut
 ...numai să lupte pentru cauza ro-
 ...mânească, dar n'a râvnit nicio-
 ...dată onoruri și răsplăd și s'a
 ...dat la o parte din fața lor când
 ...li erau oferite.

mai inimos român decât al-
 ...tul. Era epoca în care ofi-
 ...cialitatea maghiară traducea
 ...în fapt faimoasa lege
 ...de protecție a naționalită-
 ...ților dela 1868 desființând
 ...județele românești (Săran-
 ...dul, Chioarul), punând ca-
 ...păt tribunalului dela Ineu
 ...pentru că redacta actele ro-
 ...mânești, și începând pe
 ...toată linia anularea drep-
 ...turilor relative ce și le căș-
 ...tigaseră românii sub abso-
 ...lutismul habsburgic. Prefec-
 ...tura județului nu l-a pu-
 ...tut deci tolera multă vreme
 ...pe notarul dela Șupreuş,
 ...care refuza să redacteze
 ...actele primăriei ungurești.
 Mihai Veliciu a trebuit deci,
 ...la 1876, să-și părăsească
 ...postul.

S'a făcut apoi avocat la Chi-
 ...șineu, și a luptat cu și mai mare
 ...îndărăjire pentru drepturile româ-
 ...nești. A ajuns repede în primele
 ...rânduri ale luptei.

Veliciu memoran- distul

La 1891, ca membru în comi-
 ...tetul executiv al partidului na-
 ...țional-român, l-a fost dat și
 ...lui să hotărăscă trimiterea Me-
 ...morandului și să ducă Memo-
 ...randul la Viena.

Pentru fapta aceasta a ajuns
 ...dimpneună cu ceilalți memoran-
 ...diști pe banca acuzării, și la
 ...1894 a fost condamnat la doi
 ...ani închisoare.

Drumul dela Cluj la Vaș —
 ...prin Arad și Chișineu — l-a
 ...fost un adevărat drum de triumf.
 Va rămânea memorabilă primirea
 ...ce l-au făcut-o arădanii, în frunte
 ...cu teologii și cu meseriașii „Pro-
 ...gresului”, demonstrând la gară
 ...și luându-se apoi la adevărată
 ...luptă în oraș cu halmanalele
 ...trimise 'n contra lor de oamenii
 ...stăpânirii.

Mihai Veliciu s'a dovedit și
 ...la închisoare omul neînduplecat
 ...care a fost toată viața sa. Du-
 ...păce împăratul Franz Iosef, spe-
 ...riat de tulburarea ce o lăsase
 ...între români condamnarea me-
 ...morandiștilor și de efectul ei în
 ...țările străine, a convenit cu re-
 ...gele Carol I al României să-i
 ...grățieze, ceilalți condamnați au
 ...semnat telegrama de mulțumită,
 ...dar iscăltura lui Mihai Veliciu
 ...lipsește depe ea, deși în „Car-
 ...tea de Aur” figurează din gre-
 ...șală alături de ale celorlalți.

În congregia jude- țeană.

După ieșirea din temniță, Mi-
 ...hai Veliciu s'a avântat cu și
 ...mai mare îndărăjire în lupta pentru
 ...drepturile românilor, expunân-
 ...du-se 'n așa chip încât la 1900
 ...s'a făcut la Chișineu o demon-
 ...strație ungurească împotriva s'a,
 ...spărgându-i-se geamurile, ca lui
 ...Rațiu la Turda, iar când la 1908
 ...a fost rănit la Șupreuş un văr
 ...al său cu prilejul măcelului co-
 ...mune de jandarmi, s'au găsit un-
 ...guri să regrete că nu a fost îm-
 ...pușcat „adevăratul Veliciu”.

Se dedeau pe-atunci mari lupte
 ...la județ pentru limba română,
 ...și el era în fruntea lor. Vorbea
 ...românește în congregația jude-
 ...țeană (după cum tot românește
 ...vorbea și 'n oficii, în prăvălii, la
 ...cafenea), și vorbirile sale vor
 ...rămânea exempla de curaj româ-
 ...nesc. F încă era secondat de un
 ...mare număr de consilierii ro-
 ...mâni — se alegeau pe-atunci du-
 ...pă proporția impozitului, și astfel
 ...nu puteau fi 'nlăturați — ajun-
 ...seseră într'un rând aproape să do-
 ...mine la votul privitor la limba
 ...din administrație, și ungurii au
 ...reușit să-l învingă numai prin
 ...șiretlic.

Rămâne deasemenea memora-
 ...bilă lupta ce a dat-o în congre-
 ...gația județeană pentru apărarea
 ...consătenilor săi șupreuşeni, când
 ...în urma unei alegeri comunale
 ...din 1908, au fost acuzați de răz-
 ...vrățire 'n contra statului, dupăce
 ...un mare număr dintre ei au fost
 ...răniți, iar șase omoriți de jan-
 ...darmi.

Alături de aceste lupte din
 ...congregație, Mihai Veliciu a a-
 ...vut de purtat, dupăce partidul
 ...național-român a hotărât denun-
 ...țarea pasivității, lupte dintre ce-
 ...le mai crâncene la alegerile par-
 ...lamentare. Conducea circum-
 ...scripția Chișineului, care era
 ...nespus de grea din pricină că
 ...voturile românești erau pe-atunci
 ...numai de 1200 față de 1000 ale
 ...neromânilor, încât soartea ale-
 ...gerii atârna întotdeauna de faptul
 ...dacă oficialitatea și moșierii în
 ...frunte cu Wenckheim puteau sau
 ...ba să cumpere câteva conștiințe
 ...românești. Cum a știut conduce
 ...Veliciu aceste lupte, cu câtă în-
 ...dărăjire au făcut zid în jurul lui
 ...alegătorii români, rămâne pe veci
 ...neuitată dovadă alegerea lui Ru-
 ...su-Șirlanu la 1905, și apoi ale-
 ...gera dela 1906 în care Rusu-
 ...Șirlanu a căzut cu abia 35 de

voturi față de candidatul guvern-
 ...lui, și alegerea dela 1910 în care
 ...d. Octavian Goga a căzut dea-
 ...semenea cu 35 de voturi. Co-
 ...vârșitoarea majoritate a săteni-
 ...lor ce se adună astăzi în fața
 ...bustului lui Veliciu — acela cari
 ...au apucat zilele jugului unguresc
 ...— își aduc aminte ce vremuri cu
 ...adevărat epice au fost a-elea
 ...când comanda alegerile parla-
 ...mentare omul mic de stat dar
 ...neîntrecut în curaj pe care îl co-
 ...memorează astăzi.

Vom adăuga la cele de până
 ...aci că Mihai Veliciu a avut o
 ...parte de contribuție importantă
 ...la întemeierea băncii „Victoria”,
 ...institutul de credit prin care s'a
 ...întărit economicște românismu
 ...la această primejduită graniță
 ...etnică.

Așa a fost Mihai Veliciu.
 ...Acestea l-au fost faptele.
 ...Aceasta a fost poziția sa în
 ...fruntea luptei naționaliste ce s'a
 ...dat aici.

Și omul acesta care era con-
 ...ducătorul de fapt al luptei ro-
 ...mânești din ținutul Aradului în
 ...epoca dela Memorand Incoace,
 ...n'a cunoscut niciodată onorurile.
 Pentru că nu le-a voit. Candida-
 ...tura de deputat dela Chișineu l
 ...se cuvenea de drept, dar el în-
 ...totdeauna a dat-o altora, rezer-
 ...vându-și lui numai partea leului
 ...din lupta pentru alegerea candi-
 ...datului adus de el.

A murit astfel simplu, modest,
 ...fără titluri, fără avere, mulțumit
 ...în sine sa că l-a întins Dumne-
 ...zeu suferința care îi făcea legat
 ...în pat în anii din urmă, până
 ...a văzut împlinirea celui mai mare
 ...vis românesc: desrobirea.

Cuvine-se nu numai să ne în-
 ...chinăm memoriilor unui asemenea
 ...om, ci mai cu seamă să luăm în
 ...aceste vremuri învățatură dela
 ...abnegația sa exemplară.

Din cuvântarea dela congregație a lui Mihai Veliciu, rostită întru a- părarea șupreuşenilor

„Când s'a răspândit vestea
 ...despre măcelul dela Șupreuş, unii
 ...prietenii buni ai Românilor și ai
 ...păcii ar fi zis: „Iőttek Seprőson
 ...egy Velicset is, de mi haszon,
 ...mert nem a valódit Iőtték!” (Pe
 ...românește: „Împușcat-au la Șu-
 ...preuş și pe un Veliciu, dar ce
 ...folos, dacă n'au împușcat pe cel
 ...adevărat).

Nu știu acela sau acela ce au
 ...crezut, la cine au țintit. Unii zic
 ...că la mine, eu însă numai în-
 ...tr'atâta lau act despre exclama-
 ...ția aceasta, încât este semnifi-
 ...cativă pentru raporturile noastre
 ...din comitat, altcum nu. Care va
 ...să zică, cine luptă pentru res-
 ...pectarea legii este vrednic de
 ...plumb! (Sgomot mare între ro-
 ...mâni! Fișpanul sună).

Dacă la mine s'a referit alu-
 ...ziunea, nu-mi pasă, astfel de in-
 ...sanități nu mă terorizează și nu
 ...mă vor teroriza niciodată. (A-
 ...plauze însuflețite între români.)

Ce folos are neamul de mine,
 ...neamul meu, poporul românesc
 ...este chemat să judece. (Trăiască
 ...Veliciu, — răsună sala de stri-
 ...gățele românilor.)

Una însă s'o știți, domnilor!
 ...Dacă s'ar fi făcut aluziune la
 ...mine, să o luați la cunoștință că
 ...lipsa mea din șirul combatanților,
 ...firește dacă ar urma, ar sim-
 ...țilo foarte mica mea familie,
 ...care și-ar pierde pe ocrotitorul
 ...și agonizatorul pânii de toate
 ...zilele, dar poporul românesc
 ...n'ar simți-o niciodată. Mihai Ve-
 ...liciu este numai un nume care
 ...se valorează cum știe și poate,
 ...se stinge și se duce, dar popo-
 ...rul românesc aproape de două
 ...mii de ani trăiește pe aceste pla-
 ...turi, șesuri și câmpii, și va trăi
 ...în veci. (Aplauze nesfârșite: Mi-
 ...nute întregi se aclamează Vel-
 ...iciu. Fișpanul și ungurii stau
 ...tăcuți.)

Festivitățile dela Chișineu

Desvelirea bustului lui Ve-
 ...a va oficia-o P. S. Sa
 ...scopul Aradului, Dr. Gri-
 ...de Comșa.

Și-au anunțat participarea
 ...serbării d-nii Al. Lapedatu,
 ...mistrul cullelor, dr. Ioan
 ...daș, fost ministru, preșe-
 ...tele secției ardeline a
 ...Antirevizioniste, P. S.
 ...Arhiereul Andrei Cri-
 ...nal dela Orade, ș. a,
 ...Direcția generală a căilor
 ...ate a acordat lumii care
 ...lua parte la pioasa po-
 ...nere o reducere de 50 la
 ...ă, iar participanților din
 ...lețul Aradului, cari merg

în grupuri de 50, o redu-
 ...cere de 60 la sută.

Programul pomenirii a fost
 ...stabilit astfel:

Dimineața parasias la mor-
 ...mântul celui comemorat, a-
 ...poi sfinșirea bustului, dis-
 ...cursurile comemorative și
 ...desfilarea mulțimii în fața mo-
 ...numentului.

La ora 1 se va servi o
 ...masă comună în saloanele
 ...Casinei române.

După amiază la orele 5
 ...va avea loc un mare con-
 ...cert în sala cooperativei in-
 ...dustriașilor, iar seara pe-
 ...trecere cu dans.

Dieața pilduitoare a marelui Mihai Veliciu

Memorandistul Mihai Veliciu
 ...născut la Șupreuş, în județul
 ...aradului, la 26 Mai 1846.
 A fost băiat de țăran, și a
 ...pas spre deosebire de alții
 ...iat toată viața sa de țăranime,
 ...râvnind nicio onoare care să-l
 ...lepărteze cât de cât de înain-
 ...ții săi.
 A făcut școală la Beiuș, așa

cum se obișnuia pe-atunci: să-
 ...răcește, cu traista de acasă, tre-
 ...când pe jos muntele.

S'a înscris apoi la Academia
 ...de drept din Orade și pe urmă
 ...la Facultatea de drept din Bu-
 ...dapesta, și fiindcă n'avea des-
 ...tule mijloace, s'a făcut înainte
 ...de a-și lua diploma notar în sa-
 ...tul său, la Șupreuş.

Oremuri neuitate

A fost notar într'o vreme
 ...nd notarii români erau
 ...față conducători ai po-
 ...liciilor naționaliste a satelor
 ...ddane. Și anume într'o
 ...tyme când era aici la cul-
 ...re redeșteptarea româneă-
 ...ă. Căzuse revoluția lui
 ...ossuth și venise absolutis-
 ...ul, de pe timpul căruia
 ...nem „Astra” și alte in-
 ...tituții de apărare româ-
 ...născă, și în vremea căruia
 ...ci la Arad am avut o
 ...arte scurtă vreme prefect
 ...mânesc, pe atât de pe

nedrept uitatul Gheorghe
 ...Popa, iar satele ne erau
 ...împănate de acest român
 ...din fruntea varmeghiei cu
 ...notari români, cari făceau
 ...administrația pe limba ro-
 ...mânească. Mihai Veliciu a
 ...condus Șupreuşul la câțiva
 ...ani după plecarea lui Gheor-
 ...ghe Popa din fruntea
 ...prefecturii și după incorpo-
 ...rarea silnică a Ardealului
 ...la Ungaria, când satele a-
 ...cestui ținut românesc erau
 ...încă sub călăuzirea notari-
 ...lor lui Gheorghe Popa, unul

